

K34/82
PP. 1-35

629 (5)

Cattle Keeping
at Sekorōtōs Kop ¹⁹⁴³ #1.12.0

K34

K34/82 OCT 5 1943

H. M. Mohlabe,
Bethany Mission,

P. O. Ofcolaco,

16-9-1943.

Index
Dikwina: Dikxomo, Dipudi, Dinku,
Dipōōkōlō, Dimya, Dikxoxo, Dikotse,
Dikolobe.

Dikxomo ke mefuta e meyarō, Dikxomo-
xadi, Dikxomo-mpyana, Kurumane
ke diphoōfola tse re fileng ke
Huwane (modimo). Mebala ya tšona.

diphōlo	dithsadi	diphōlo	dithsadi
Pududu	Napudutšwana.	Phaswa	Naphaswana
Ntso	Naswana.	Tšomo	Nathšongwana
Kxwapa	Nakxwapanana.	Khulōng	Nakhulana
Tšipu	Nathšipyana.	Tšeta	Nathsexana.
Kebya	Nakebyana.		

Mmala o ratetaro kudu ke Pududu le
Napudutšwana. Ke Mofutsana a na
le mebala e ya dikxomo, o re xa
ke kxathale, ka kōrō ya mošate ke
tla tšena. O re xa dirēta a re,
ke kxonto yata Kurumane mma-
malemane mmamalema xo beōli, kxo-
mo ya mafsi amantšhi, kxomo ya
dithaxa. O sebōnē bo mparara

629

K34/82

2

šakeng la badiana tšena. badia
 bo sexopane. Hlaloš, dithata ke ~~phēta~~
 Phēta ya borēna ka tšona moredi
 wa kxosi wa tšena. Dikxomo di-
 na ledinaka tše pedi, tše ditšelēle.
 Tše dingwē dipopatane, bafē isxomo
 ešo. mmamalemane mmamalemana
 bedi ke xore xe dinaka tša yona
 dihe kōwa diya moraxō tša xoma tša
 lebeēla pele, tše ke ditšōpya (xa dina
 dinaka). Ke sebata se sexolo kxomo,
 se a fboifisa, e na le morōpō m.
 motēlēle (phatla), le nkō fēla ke marobana
 a mad mabedi le ditšebē tše pedi tše di
 kxolo, tšadipōō dina lethotšha e kxolo, fēla
 ba efaōla thotšha yalpya, e na le maoto
 a mat muna, le dikwatla tše eiti, le
 mosela o motēlēle, mafelōng xumose la na
 na le bozhōba (maditši). Tša dithsadi dina
 le mokaka matwēlé a mane. Batšo kxal-
 ē ē e be ba lwa ntwa ka baka la
 xonyaka xozhopa tšona. Ke ba dirēta
 bave, ke dikxomo dipēlēxa batšo. Ke xo-
 re, kanke le tšona o ka seké wafwalana

629

K34/82

3

le motšo. Kudu matšona a dintwa,
~~xe xe~~ ba~~ka~~nthša dikxomo ba tšise
 ya mosadi ke moka moferefeve xa
 o sale tšona, ke moka batšwalane.
 [Dipudi: Ke diruiwa tše dinnyana
 kudu, empa dina le tšoto e krole kud-
 u tšedimo xa melato e menyane xoba
 le e metolo. Dina le dina tše pedi,
 ditšadi le dipōlo, dina le moētšē mo-
 latšeng wa tšona kudu dipōtšō, dina
 le mosela o mnyana, dikxwatla dibyal-
 e ka tša dikxomo. Ke diruiwa tša xo
 tšhata kudu, dihloyane le pula, lešana la tšon-
 a le rata xore wa hlaba hlaka wa rutela,
 ka mathēkō xa lešana wa dira moētši wa
 a fore metsi: ašeke a tšena ka ša-
 keng, ka xobane metsi: a tšena o
 tlabona dihlotša, ka moxatō xa
 matšatši nyana ke moka di ahwa.
 Ke byōna bolwetši: bya dipudi byo
 botolo, xa xona sehlare ka ntle
 le ntlwana. Molato ke molōre wa
 tšona, wa kōlōba, o ditsena ka di
 kxwatleng, ke moka ya hlōtša. Byō bangwē

bolwetsi ke sehlōxwane, byōna ke bolwetsi;
 byo bofnamatōayo, ka tōre o nqkwa
 pudi e thōma tōlla ~~u~~ e re mmēē
 e dikōluta ke mōka ya hwa, mmēle
 wa yōna xe ba^otswiile a fumana otlē-
 tše madi, le nama ya yōna xa^otsēfē.
 Dingaka dina le sehlatē, byale sehlatē
 sewe xa baratē xo bōtša mōtho, bongata
 bya batho ba tēba mōka, sa tōfētōla
 xa se^osibye ke mōtho nantle le ngaka.
 Xe ngaka e ka dialo^ofa tšāfōla, tē-
 fō ke pudi.

Dipudi di^otwala e tšē xoba tšē pedi xoba
 tšē tharo, fēla ena le matšwēle a ma-
 bedi, ba^oemana ba swanetšē xohlō-
 kōmēla kudu xore tšā seke tšā kō-
 nana mafsi. Dimama ka mabanyana
 le ka moswanyana. Diputšwanant diputšā-
 nyana di bēiwa ka di^othēbēng xo fihlēla
 dihlalefa, ba kxōnē ba di^osetša utle
 xore di bē di^okxana. Kxomo le pudi
 dina le mohlana, o lewa ke ba di^osi-
 madibong, ke xore Kxomo xoba pudi di^ore
 xotswala ka morato^o xwa^owa yōna.

629

N 34/82

5

Pudi ba bolaya yona ke nama ya
 tšatši: ka letee xe motšhe e le o mokolo.
 Ba e bolaya ka rap lekêlemeše, banna
 ba ba bedi ba etšwara ka maoto
 le matsotô ba e emišetša todimo ke motšhe
 a ~~eng~~ emongwe^a tšwara ka molo-
 mo xore e sake wayalla, ba e hlaba
 matšheng a matsotô ba tše ya moxōpō
 babēletša madi, ba a tšela le tšwa^a xore
 ašene a xahla kamatta. Ke moka ba
 a pēya dibera, yona pudi ela ba e
 phatšhanya ka xore ba efeta mafateng
 xore e phophe. Ka ~~ovato~~ ^{xe dibera}
 ka dibudule bakita madi^(mošwane) ka morō wa
 dibera, xe dibudule ditšolēla merifing,
 tše dingwe ke tša basadi le banemanya
 na ka matšheng tša banna le banema
 nyana mōrōng, basadi batliša tša
 xoja di alewa, xe ba feditše, banya
 hēla pōtō batšela pudi ela ka
 moka, bakkekalo le bakkalabye
 batla šala ba bēšetša. Nosasa
 ba ~~titšho~~ titšola byale ka dibera le
 mošwane. Ka ntho xae le xomo mong waja

629

K34/82

6

Beng: Dikxomo ke tša monna, fêla
 le basadibabang ba natsi, ba ditêka ka
 mabêlê. Ke šaka la motse o ka fu
 mana dikxomo e le tša batho ba bantši,
 xoba mafiša. (~~Dikxomo tše ditšwa o me-
 tšeng e mengwê. Ke Mohlôlotadi monn-
 a watarwe a seña dikxomo xoba baredi,
 a be le dikxomo. Ba bangwê ba tšua
 mahumô a banna ba bôna, le dikxomo tša ba-
 redi, fêla xa xona le ngwana wa natsi mo-
 manyana, dikxomo ke tša xaxwe. Ke mongwa
 tšona a e hwa ba bolaya kxomo e ngwe ba m-
 moloka ka yona, fêla ke badimo ba belaêla
 ba bolaya kxomo e ntša ba e bolaêla le bitle-
 ng laxaxwe, ba beta xore dilô diatile di
 ra xore diphelelê bana baxato batato.
 Nama ya xona e lewa ka ntle le letswai.
 Ba seta marala a yona ba xokêlla bana
 matotong. Ke ka šakeng xo seña kxo-
 mo e ntšo ba kampa ba tšeya e ngwê
 ba rekšana le wa kxomo e ntšo. Molaô ore
 kxomo ya pheko xa batane o swanetše
 xo mofa, ka xobane ka moswana e
 ka ba eena.~~

629

K 34/82

7

Mafulō .xo diša: Dikxomo di diša ke ma-
 sotana le mašoboro le bašemanjana. Mašo-
 tana mošomō wa bōna le xore xe dira
 ditlilo thopa dikxomo, ba ba ditelē ka xobalwa-
 nthša, ba bangwē ba mašoboro bakitimēla xae,
 xohlaba mokhoši xore xkomo diaha, monna e mo-
 ngwē le ^{mo}engwē a kitimēle tōna^u xothša,
 xolla phala ka mošata. Melaō ya ba diši:
 Lešoboro le lengwē le lengwē lena le lengwa-
 ne laxaxwe. Xe aka letša emongwē a letša
 o mošatik, mo bahlakana batla etšana ka
 dikxati, xo fihlela emongwē ake a mphentše
 tša a ba fenyatō kamoka ke eena šole.
 Dilō kamoka batšwanetše xobeta eena.
 Bašemanjana le bōna bane le šole ya bōna.
 Bašemanjana mošomō wa bōna ke xoreya
 dinonyana le xoxa metsi le xothibēla dikxomos
 xe ba le moxakeng bafata le dijō. Mmē-
 tšō e we kamoka e dira ke mafšexa
 ba fenyēwa. Ba fenyilwa ba mašoboro,
 mošomō wa bōna ke xo axa diintlo, xo
 twala dikxone le xo utšwa dikxoxo, le baka
 maē, le dipudi. Ba bolaya ba ditliša
 moxakeng. Šēla ba baxolo ba ba bōna,

629

K 34/82 8

xa ba ba lifiši, tefo ya bana ba swanetše
 xore ba baše mošata, xosi, otlata mokxōmana
 e mongwe a re ba tie ka dihxati tše
 upe, matšwélé a xomo. Meraka bafa ka
 dithabeng, xōna le mebotš e motše le phu-
 lō. Merake ba dula sešmō xo fihlēla ba
 fetša xo blina dikxomo di boya mahlakeng
 xo hlaxēla. Ka sebaka se se masotana a lokōxi-
 le, xošala bašemana. Dišō tša morakeng:
 ke mpaša, botōbē, lesala, dinosi. Mpaša
 banenyana batla ba xēna mafsi ka mahēya,
 buipi le ditloo. Byale ba thšēla ditloo le di-
 khōrō matakeng ke mona ba thēya dikabō, baka
 ba ka thōna ba eja, ga se nang kabō a re
 ke tōpa ka diatka ba namētha xo fihlēla xa
 le ēēna a tše ya le kēlē mēše a ripa pha-
 te le ēēna, adiva ya tatwe. Bašemany-
 ana ba kaba dikhōrō fēla, ditloo xa bafiw i.
 letala ke botōbē fēla, bo fatiwa ka
 mafsi, ba a reya a re mola a bela ba
 thšēla buipi ke mona bo lewa ke di-
 šole. Thutō ya morakeng e kholo ke
 xo tōma, xo thēya dinonyana, xo thšēka
 dinosi, xo xama dikxomo, xo thapīša manaba

629

K34/82

9

Dinonyana ba theya ka difu. Ba tse-
ya lefsika le nke to ke lwala, byale
ba-ripa thate ya mafale, ke kokwane, →
ba-réma engwe ya xohlōka mafale
ke lehlōhlodiane, moxolōna xona ba xo-
kella lenti, mafelōng a/lōna ba xokella
thate enyana, byale banyakela engwe
e the se ba tatisa ka lefsika byale ko-
kwane ya letheta byale lehlōhlodiane
la emisa lefsika ke moka, ba tse ya.
Baan Ba nyakela diboko matlakeng
a mabeja xoba dikoteng ba fakela
ka xare xa sefu, ba phathatitse
ka phatana, xa nonyane e ve ko tse
ya ke moka sefu se etanya.

Makaba: A thapiswa ka ngwana-
kotana ke xore phate ya mafale,
banametša xodimo xa kxomo bya-
le batlemella ka dinti, ba tlemile
kxomo. Xe ba feditse ba etlemolla
ya tabota le yona e thaba na yō
Mosepare kamoka, xa diya šake
Beny ba etlemolla, torasa e
sule ona mmereko tō fihlele

629

K34/82

10

e thapa ke/moka motso a namela
ke moka ke leka. Leta epaniwa
xa e kwenyi.

Mafulo a dikxomo: Dikxomo di fudi-
šwa mebotong le dikwitšeng. Byane
byo bo diloketšeng ke le rihla le
mphotofoto e mabyane a matala
Matseke ka/diji, ka baka lafore e
dikxone to ošla. Ka merithi di
swanetše tšwa metse, ke moka
di fula dilibile matae. Ka letoatši
le dikela mamane a swanetše
xotšena ka šakaneng ka tobane
te mahulele a ehwa dikxomo
di a xorofa. Ke moka ba xama
xe ^{leprisi?} letsoepi le tšwara, te ba
sa fetša ba bulile amangwe
xone e mame. Ka feditše ba a xé-
tha ya šakaneng la ošna. E sale
xosasa ba ditotetša to difudiša,
ka moratō xa dijo di a boya to
tla tota miwa, ke moka baja
tša toja ba dibule. Bašemanya
ba bangwe ba ya mamanyu ba dikxo

629

K34/82 11

mo ba ya le di^mkhom^o.
 Lešaka la di^mkhom^o: ke a tiwa
 ka diphate tše dikōtō, kudu to nyakēta
 Maratē (tša xa ōma). Maratē a Morōtho,
 a mohlomi, a motse-re, a mmola le dihla-
 re tše dingwe tša xotifa. Ba ēpa meke-
 te, byale ba dilokēla, ba dirile byala tōre
 banna ba khutē to diēmisa, xa difedile,
 ba khwaēlla ka tše dingwē. Tša xōpeēl-
 wa ke dikokwane, tša tōse ēpelwe ke ma
 khwaēlla. Lešaka le a kwa katlase + a
 motse to dirēla tōre xe dipula diena mo-
 role o ēlle tlase, mo we batlato tša
 dithōtse le motloko. Molomo wātšōna o le
 bella motse, khōrō le yōna e lebane le
 lešaka e nyakilō di^mkhōša lešaka.
 Šakana la manamane: ke a tiwa ka the-
 ēkō xa lešaka la di^mkhom^o. Lōna + a le-
 tswallwe ka dipheēka, le tswallwa
 byale ka la dipudi. Ke tōre molomo-
 ng ba balla maballō a mabedi a tōle-
 bana byale xe batswalla ba difakēla
 ka tōre ta ōna.
 Melaō ya lešaka: Basadi + a

629

K34/82 12

ba dumelwe le dikxarebê, kantle le ba-
 kxe kolo le banenyana ba banyanyane.
 Xe Mosadi xoba kxarebê e nyaka bo-
 lókô bya todila ntlo, a swanetše tore
 a/te mošemananya xoba ngwanenyana
 a mothšetšé. Molato wa basadi le
 dikxarebê ke xore batsena dikxomo di-
 aphe rekana tša ota. Xa dikxomo diša
 tobale ka šakeny ke tore baloi ba
 lala ba dišwengga, a tlakwa pōš'e
 ba e teileng ka dihlare xore e bé mong
 wa lešaka, e/lla, byale mong wa mo-
 tse o swanetše to tsota a šapara
 selō, a kwere molamo wa tofotla
 ke ngaka yataxwe, a e phumule ka
 o na mahlong, te baka thšaba a
 seba bone ke tore dihlare tša ngaka
 ditobitile, o tla boela ngakeny tore
 e/mofé tše dišwa, tše dingwe a
 dixašé ka šakeny ke moka moloit'a
 a sa toena. [Dikxomo dihlabiwa ka šakeny.
 Mabaka a dipula te borata bohle tše ba
 hlaba kxōrōng. Xela borata lebyōna bo
 a hlokōmelwa tore ba fokotšetšé.

Babula molomo o mangwe ka tlase,
 +ore dikxomo ditšwê ka ōna, fêla +e
 ba dihlahleêla ditšena ka ō motala ba
 ẽtswalla bedi +a yona. Xa dikatšwa bo-
 seto mohato wa ba batolo ka +obane le-
 šaka +a latiya, xa dile mabêlé mothse
 +are ba tiya bašimanyana.

Xo tswala xotswadisa: hešaka le leng-
 wê le leⁿgwê, ba le bêlla dipôwana tše
 ditlatatôla, ba hlaôle ẽ etlatô difeta
 le xona e le ẽ botse, xe banna ba ka
 dumêlanaxa e fatolwe ke yona pòô.
 Šaka le leⁿgwê le leⁿgwê pòô e tše fêla,
 ka +obane ba lepa pòô tše pedi di
 tlahlatašša le šaka, ka +ahlwa dilwa.
 Xa lešaka le šena pòô, xa xona
 molato, ditlahlakane le dipôô tša mašaka
 a mangwê madišong tša dinamêla, le
 tlabala ba lepôô. Xa e ka tswala pòô xo-
 ba tšadi ya tswana le ya šaka la ẽ
 mangwê, +a +ona tefô ka xobane +a
 ka e yona xoba +o ekhorêla. Xa kxomo
 e bapôla re bôna +a e tšakamane +a e
 a mama (xo anywa), xoba e nôna.

629

K34/82

14

Byale mowe to tšibya to re ya bapōla. Ka
 monatō ta beke mokaka wa tšwa. Dithōle
 re bōna ta dinonne, kudu re bōna ka mo-
 kaka. Mokaka wa sōna se nthā xa bedi ta
 o e rya la borarō ke moka ta o sarya to
 fihlela e tswala. Ka kxomo e le kxaufoi le
 xo tswala re bōna xa e twaratwara. Tšat-
 šī lewe xa ba ehlahlele ka šakeng. Ke e pall-
 wa xo tswala, ba efa sehla re xo re e phakišē e
 se tšušē ka nnete namane e tlatšwa kapele.
 Ka kxomo xoku se tšōle di se tšwale ke moka ke
 maphatša xa xona sehla re sa to dira to re di-
 tswale. Ke maphatša a e mētšē xo lefa melato
 le xohlabiwa. Ka pušō ya Maburu te batša-
 ma ba tšhedika pōkotafō (motšelo) di kxōši e be
 di nthā tšōna le nku ya phatōla.
Xo rutwa xo lōtwa le xofaxola: Dikxomo di
 a thapišwa xo finle ditlwaēla. Ba dithom-
 a esale tšē dinyana, ka xobane xaele ekx-
 olo ya tšwenya xo thapiša. Ba dithapiša
 ka to tōta dikōta tša to axa lešaka. Ba tšea
 ya tšē dithapišwatō ba dibenya ka xere
 tša xothapa tša ēta pele, ē le to re e nqwē
 le e nqwē e bapēla le ya xothapa.

629

K34/82

15

Ba dipana ka dijāko ka dikōpōla ka di
 thōrōpō (marala a xo phiklwa). Tše dithapi-
 leng kudu ba nodibitja ka maina a tšona
 tša tsena byōkong, mahlanya dihlwa le
 marala dinakeng dixōxa xo fihlêla e thapa. Ka
 e ngwê e le sebōdu e robala balēka namakla xo
 ēlōma mosela e sa tšote xoba xo ētiya ē sakwē
 ya bolaiwa ka xobane xa ēkathuša. Tše dingwē
 badiša ba dithapisa esele tše dimyana ba di-
 dira makaba, ya palla badiša le banna eklelō
 bapalla. Ka dikxomo dixōxa makaba a salla mo-
 raxō xore a šiane. A mangwē makaba^a leril-
 we xo ēta ka ōna. Ke šetše ke hlalōšitše mo-
 thapishetše ya makaba. Dipōlō tše dingwē diloki-
 le kudu wa fihla wa ēma šakeng, etla kxa-
 ufi xaxo e dira xore o engwaē.

Dithsadi ditlwaētšwa ka mokxwa o,
 xona le dikxomo tše dingwē direng xa
 disutšwa xo tswala tša hlaba. Byale kxo-
 mo tša mchuta o we, xa dika ~~tšata~~
 tswala madišong, basemanyana
 (Badiša) batswanetše xo ebē-
 tša ka phatē xoba mafisika
 xo fihlêla e tlotêla namane se

629

K34/82 16

baka se setelele, ba bangwe ba ru-
 ala namane tsa isa xae. Basadi le
 banenyana ba tswanetse xo tshiswa
 xore le hlōkomēle xore xona le tsweti-
 ya xohlaba. Basadi ba lwa nayo xofihle-
 la e bathšaba. Ka morao ba etlēma
 ka marala ke/moka ba etama mafse.
 Ke babona xore ta e sa hlanya ba e-
 setša xo etlēma ka elinakeng, ka tsatsi
 le lengwe ta ba etlēma ka maatla ka
 maotong. Ke moka ba bona e saratše,
 ta ba sa etlēma. Xona letše dingwe
 dipatlwaēleny ditiēmwaneng ka maotong ke ka
 hlōkong xo fihle ditšofala, tše dingwe
 dinatlēmiwa ka maotong fela. Ba ditlwa-
 ē tša le xotamiwa ka ntle xa lešaka xore
 mohlwa wa pula tša seke tša ba tšwe-
 nya. Namane xa sale enyana, e fahelwa
 ka dithibeng, moxare e hlwa ka xona
 le bošeto e robala xona. Ke mmayo e-
 tana to antswetša ba se tšwarēla
 xore se anye xoba batamēla le beeng
 byale ba lokela manawana monwana
 ka xae xa mafsi xore xa se mama

K34/82

7

629

yōna se khōne xōnwa māsī. Zēla xa
sethakišē to tšwana le a mamang
ka nošī. Mohlošmong ba e alapa
ka sehlae. Ke lemata la morula ba
le apeya, byale ba e tata ka ōna,
mohlošmong e rata namane ya yōna.

Malwetšī le meriana:

Lehwele, (Mathšōna xoba Tšakwane).

Bolwetšī byo bokile bya fetša dikxomo kx
ale, le moulafēle to setšebe motho.

Bo dikhōma ka tsela e, e hlotša le o-
to ka motswana ke noma letofula + ye
fule, tše dingwē difetša matsiati a mara-
rō xoba a mane, ke moka tša hwa. Byale
xe ba ditšwila ba fumana lehwele le omile, ba le-
ka ka matšwa a bakaxōnang ka ōna (Boreakšōna)
dingaka ba pullwa. * Kwa fihla monna e mo-
ngwē Monakōme wata Moyēni aye, molato
ke byane, difula byane bya toselokē, byale
xōnyakēta sehlae setšare byane bobē bo-
lētā tove dikhōnē xōšla (xōkaya), le xōna
le tšōbe mafoka xobe le xoko. Zēla
a rikišeng xo dialafa, mohlošmong -
wē tšwane (Modimo) o tla re tšūša.

Nyakélang le hwele la thōlō le thšikhinyane
 le mamati a morōthō Mabela le divémillē
 felō xotee le diapereya kxōrōng, metri
 a xodiapereya ~~ya xē~~ ke bašemanyana
 ba banyana, byale monna e mongwē le m-
 ongwē ya totato ka ntlong a kxere sero-
 kolo, le ditswere le dinweša ka lenaka.
 Le thšila sehlae ka lenakeng xohwē
 kxomo ~~ya~~ the tharorō. Ka moratō xama-
 tšatši a mararō letle lempotšē tore
 dibyae, le dinwešē ka moswanyana le ka
 mabanyala. Mmalō..... kxathe ke mošomō o moxo-
 lo, e sehlae xa seafefe tšatši ka lpetee -
 Ba diva byalo, ka moratō ta matšatši a
 mararō ba bōna di thšolota ke moka di-
 fodite. Mowe a lafakō kōna ba mopatšēla
 ka kxomo xoba thšadi xoba pōolo. Byale aye,
 ya nang le lešaka o swantšē to tšeba m-
 ehlae e, ditla le mesō ta ditibye. Byale
 o rutile mošho e mongwē le e mongwē wa
 ditišeba. Kxōši oile a mohlabelela kxomo,
 byale aye wa tlota kxōši ya xana ya ve
 nata xa diphalane, dula, xa obelaēla
 ka thšemo ketla tofa yōna.

629

K34/82

19

A dumela a dula^{a'a} aha khaufsi le mošata.
 Melekō: Xa kxomo e robexile twa/bōn
 wa tōve eka fōla e lotēlawa sefaletala-
 wa. Ba etlemilla, ba selota ka
 diphatē. Ba ehlōkōmela kudu xa dixorōta
 O tla nobōna le yōna e utuluta e tla
 šakeng. Ba e veta baye, setōlēke sabo
 kxomo, sehlotša se boya šakeng. Xe
 bakate sehlotša se boya moteng bara
 motho. Tše dirobētileng kamaatia di
 a fofotšwa (bolaya). Mohlošmongwē
 di kxomo ba dileka byale o swanetše toya
 ngakeng ya tla ya xolekela tšōna kudu
 re dibōna ta dilema, o ditseba xa
 botse xore ke matlapa byale wa bōna
 dixana xolema. Ka molaš o swanetše
 xonapa wa dipanolla ka xobane xe
 o ka dixapeletša dikarōbanya mabyōnō
 xo-ba tša diya kōtše, mowe re tēba
 xore dilekile ke ba motše, xa o xorōta
 o bolēlla mongwa motše ka moxwa
 o di divileng ka ēna. Eēna o tla
 E munya basadi ba motše ka mox-
 wa o a tšebang ka ēna.

629

K34/82

20

Xosusa e tla bona dilema
dihema le makwa.

Hlabô ya dikxomo. Dihlabiwa
ka tsela tše dingata tše: Badimo,
Melato, Mokxōmama, Serōla,
Kephēša, d thaxō ya mongwa-
motse, Pōlakō, Morōtō wa
banyadi le Motale.

Badimo e hlabiwa ka bana latore badi-
mo babēlaēla, ba kwile ngaka xore
xa le tshabō le setōna ke bōna, sepēla
ng leē^y le xapa ntso le phasē badimo,
bophelō bōtlara xōna. Byale ba tōta
e tsale xōsasa ba ya xōna batapa
dikxomo, basadi banenyana banna
bašemanya, kemoka le babanyana ba
ya, le kxadi ya motse owe. Ke bafihlile baie-
tlēma ka marala baehlaba ka lerumā,
ba ehlaba ka letšōtōng la senna ya
kwa ka laisesadi, kemoka baetswija,
ba bangwē batōša mollō, xe bafiditše to
tswija ba ye phula, pele baile kofihla
badimo ba beta, xo beta kxadi are
ditlotolō le ditlototwana kemoka le

629

K34/82

21

Motše watata ba kwatamile pete
 xa mahlotato le khabo le bēpōna melo
 ko e atē, ba tōwa batapa khomo
 e ntso ka yōna bare badimo balalē
 mahlotōnōlō a be le pōna. Batšexa
 mošwane madi le moswalaswathi
 ba e phava xodimo xa libitla ba le
 kwatametse ka matōlo bare badimo
 lalang kamona, le bo-mokete, babala mai-
 na a bahō ba batolo. Byale xofidile
 bajja nama e bēšina ka sebešō xa
 e thšelwe le tswai, marapō a yōna a kro
 bakanywa babexa xodimo xa le bitla. Xa e
 bašitile ba etlotēla xōna dimpya le tōna
 ditla sala dijja. Bana kamona batokēlla
 maralana a yōna matotōng^{ng} ka le totong
 la sesadi xove badimo basebē le matla.
 Molaō wa ōna a tlaba a kxa xa ka
 hošj. Ke yōna pōnthō ya xone batōwa
 # Badimong.

Khomo ya malato, yōna e klabiwa kxō
 rōng, ba tlaba ka le rumi ke motšo^{ex} ya
 kxōnang xohlaba. Yōna e phakolwanyu
 ka ditšo. Sethō se sengwē le sengwē

629

K34/82 22

ba-ripa sekobêla. Ditsho tša kxomoke:
 ditope, Matsátó, lehlakovi le lehlakōšwana
 ditšwa me phapheng, Malala, Motšela
 le ~~hlošō~~ hlošō. Xe batšwi ba sa ēnēla di
 kobêla ba bahlašōša ka molala. Mohlabi
 wa yōna e sēta nama e ngwē le e ngwē
 a fakēla ka mawakamatsi chēla a
 ba a fumana le sekobêla. lehlakovi
 le ya mošate, lehlakōšwana ~~ke~~ ke la mong
 wa lesana fēla ka xobane ke ya molata
 xa ba moše, ba moša le tšatō ba ve
 o xalefē xape. Xe ba ē bōlaile kxōšing
 mphapha ofeta le kxōšō omongwē wa
 feta le molifēlwa. Hlōtō le madi ari-
 tiwa kxoxong yaapeiwa xōna le yōna
 hlošō. Oilewa ke banna le bašema
 nyana. Nama e ngwē ya badiša ke lehw-
 eke, banna baleija le letala, ba swane
 tše xōre xolenthša ba phakise ba lefē
 badiša, xoseng byale ba ka lefētša.
 Basadi baja mala, dihxarebe xadije
 mala kabana la xōre hqwana wa
 xaxwe wa mathōmō e kabase
 tlaēla, a/no dula a/fapōxa (xoxya).

629

K34/82

23

Morōtō wa banyadi xoba bakxonyana.
 Xe mosotana a kwane le moredi
 a mohete, batsadi bangwananyana
 boōmela byala banya xa batswadi ba
 mosotana ba borwela, ba-re tlang le
 nyalē, batswadi ba mosotana banwa
 byala ba-re vetlatla ka tšatši latore.
 Ka lona tšatši lewe baswane xoya
 batapa dikxomo le dipudi banyala
 | ka lesome le dikxomo le kxomo tšepedi
 Morōtō wa bōna baswanetše xoba hla-
 bēla kxomo. Mphapha o mongwē bafa
 bakxonyana o mongwē wa šala nabō.
 Xa xonyale mosotana banyanele batho
 bašele ka babedi le mosotana wa
 matse le kxanebe ya matse. Xe bafē-
 ditše xonyala batlota.

Mokxonyana. Ba mohlabele ašetše
 a bēkile mosadi watatwe. Šela
 yona oswanetše xonthōa engwē
 ya xophela ahibē ela. Le yona
 ba phatana.

Serōla. Bahloba kxomo xe barwel-
 le Matapa ašelēlato xofihla xa

629

K34/82 24

lesome. Yona ba ē ayeja
 kamoka xa yona xa bo serola,
 xa ēna senobela, ke lehlakōni
 fēla le yang moāta. Ke bafeditse
 xanwa baja nama, mphapha o mong-
 wē ke wa beng ba motse, o mong-
 wē ke wa bawadi, hloōtō le letōtō
 bawadi ba byala bawala, ke seketō,
 sabeng ba byala, bare, morwa monete
 o re thabetse o re bopetse kxomo.

Lephēsa. Ke kōsa ya dina, yona elwela
 kxoxonq, ke lehlakove fēla le yang moāta,
 beng ba motse bafumana serope, hloō-
 tō le letōtō badimwala ba yo beta kōsi
 ya bona, xore xoje netšo ula xa morwa
 monete xoba kōsi nkete bare hlabetse
 kxomo. Ke yona kwanō bana baka.

Pōlōkō. Bahlaba ke babōlōna motho e mo-
 tolo letōna ana lebaka. Bahlaba na
 tae, kaje batšeya monxora wa yona
 baphutela monu na ōna ba maša badimo
 xaba xabo. Thatōya mong motse, yona
 ena le moabē, o swanitse xo abēla
 motho e monwē le e mongwe ya moabēlatō,

629

K34/82

25

lehlakōri lōna ke moloō le ya mošate.
Mafoi. Dikxomo dixanqwa xa tse e le-
 tšatšing. Ba dišatšetša xo futa, mose-
 tate ba di/buita šakeng ke moka
 banyakêla dikxamêlō, ba dihlatswe,
 byale ba bulêlê namane ya kxomo e
 batkato thōm^ma ka yōna, e tokotše pe-
 le xa e tokotšitše byale ba thōmê xo eta
 ma, monqwê ke motami yo monqwê e
 be e letša kxamêlō ya monqwê o kōta na-
 mane (xotaka namane). Ba dira byale
 xo fihlêlaba difetša, dixanqwa ke badi-
 ša ka šakeng. Tše dingwê ba di-
 tlêma ka maokong le ka dinakeng, tše
 dingwê ditlêmiwa ka dinakeng fêla,
 tše dingwê dišwariswa ka motala fê-
 la tše dingwê xa ditlêmiwi. Tše di-
 dingwê dixamiwa ka ntle xa lešaka.
 Baše xoxama la mathōmō xa e a-
 nywa la bobedi byale badisa ba
 anyetša lešokotšo. Xe ba feditše ba
 a twala balisa ka tae a mnywê
 a šala kōtōng, modiša e monqwê
 le e monqwê o ya tapeng la mmatwe

629

K34/82

26

+o tše xa boušwa baklila hutšetša buja
 ketmoka ba dibula di boēla madibong.
 Xe xoxo^m e hwetše ke namane,
 xoxamiwi. Mafsi a la dileng ka tar
 lapeng a thšélwa ka pitšeng ekkolo
 a hlakana le mafsi' a xale, xo fihléla
 pitša e tlala, empa tšatši le lengwé le le-
 ngwé xo minwa hloya (metši a mafsi),
 ba nyakéla le hlakanaoka ba lehlōma
 ka tate xa mafsi, mošemanyana e
^{no}ngwé le e ^mmongwé okla a napéla xo
 fihléla hloya e fela. Xe pitša e tletše
 ba e lesa letšatši xoba matšatši a mabedi
 xore a hlakane ka moka xo xahla byale
 ba aféhle ka maféhlō, ketmoka a lo
 ketšwe xo lewa, modiša e mongwé
 le e mongwe okliša setswana sa
 xaxwe xore ba mothšellé, Xa^a lewe
 kxōrōng ka xobane basadi le banyana
 ba a nyaka. Lexohla xodiša mašemo
 ba hlaxodiša ka ona. Mafsi a laolwa
 ke badiša ka baka latone xe dille
 mabélé, mose tate ba swanetšwe
 xo betwa ke moy wa mabélé.

629

K34/82

27

Dinku. Dirufwa tšena dipšwa le Maxowa
 Kudu to bônala mo kateng e, di atile
 mabakeng a mo xobuša Moréna Paulo.
 Ke dirufwa tša xohlaka dinaka fêla dikra-
 pa dina le matoro, (dinaka tša xe sopatana),
 dina le dikhuba (mašina) dinkong tšana tšona,
 dinana le mosela wa phaphati (Palometi).
 Hlooto ya tšona e tile kudu, ta dilwa dilwa
 ka tšona, dikatêla morate dikla ditahlana di-
 rulana kudu wašwa dire ruu. Mosela wa
 yona ona le mahura kudu, te Maxowa a
 tšama a tšediša ba fiwa krapa ya pato-
 lwa ba fiwa ke kroša. Dipudi le dinku
 dipatolwa ka mašika a mabedi, mohlomong
 le ka mphaka. Maši, ba kratilela ke tore
 ba tšeya lešika le lenqwê ba beya ka
 fase; le lenqwê a tšwara ka diatla by-
 ale ba kratla dikapane ba bangwê ba e-
 tšwere, to fihlêla dibutšwa, ba e lesetša,
 ba dira byalo to fihlêla difêla. Nku/ta
 elle te ba e dira taba e, pudu ya
 lla. Byale ka nku re fumana sešena
 se šereng, Monna ke nku o lela te-
 ng. Le diphekgong e ratêta kudu.

629

K34/82

28

Ke mongwa motse a hule ^mmanxweny a
 belaêla xomxatêta yôna nku, baebolaya ba
 phasa ka madi a yôna, baphasa ka lapeng
 le makhwa a yôna a ratêta kudu diphekoy
 Dinku ta ^{di}dihwenye kudu to ^{di}diseng ka
 tove di sepela ka sehlopha, di ^{di}disenale
 dipudi, ba dikromo bašele ba dipudi le dinku
 bašele, dipudi le dinku di ^{di}tôrôta + e letša-
 tši le dula thaba (le esaelikêla) mohlomong
 xe mahulele a khôma to ^{di}wa. Ka Morato
 ta mahulele to ^{di}tôrôta dikromo.

Dipôkôlo. Ke diruiwa tše dikxolo/fêla
 difeta ke ^mxonyo ka batolo. Ka dina
 dinaka, dina ^{di}letsêbe tše pedi tše dikxolo
 le mosela o mōkhufane, ona le bo
 khōba, e na le maoto a mane, empa
 ena lekhwatla ka eteē. Ka e lewe, empa
 e khūša kudu mešomong, byale ka
 xolema, to swala mabêlé le xanamêlwa.
 Ke diruiwa tša ménô atotiyā, xa di e
 lwa ditomana ka ōna le toratana ka
 melêtlê. Dipôkôlo ke basadi ka to-
 bane o ka noditapa wa ya natšê m-
 o ^{di}ratang, ka ba ka latove ta ena lengola

629

K34/82

29

Ke dituiwa tše dikšwato le maxhwa. Ka
 to tibe ya tabotse tše e kaba ke tšhelešo
 te bane eile ya hlaēla dinaka kabaka la
 totšomēletša diphoōfōlō tše dingwē tše di
 etšilē le dinaka, byale tša seke tšatla
 natšo. Letšona dihlwa le dikxomo, ditōrō
 ta tše e. Dina lebyōi kudu, tša bōna
 matata diakhšaba, o kua dire feēveē
 dihitima ke/moka matata a xakisa a di
 kxema to fihlēla a/bolaya engwē
 a eja. Pōkōlō ta ešimabēlé, e ja ma-
 heya, le lōtša xa šetše a budule. O seka
 e wa e bōna tohlōka dinaka e fala molēthe.
 Wa e fumana e ja mabēlé o swanetše tše.
 o nyakelē qate etšilē le e/bēthē kudu o
 le kxote le yona, wa bakamela kraufi;
 e ka tofata. Phatōlō, e parolwa
 byale ka kxomo ka le kēlemeke, ba etle-
 mile ba ehatela fase, ke/moka ba efa-
 tola, di khōka di swanetše totšwa tabotse
 ka tobane tša ripētēla e kashwa. Di-
 na le lešaka latšona, ba lehlabēla
 hlaka, ya rulēla. Ke dituiwa tša
 kolōka kudu le basadi ba noya ka tšona

629

K34/82

30

to seka tlaka.

Dimpya. Mpya ke phoko + a e hlo-
ke moteng, ke + ova ke thusebi, e
kwa dilō di satta le kxole, e dypa
ka nkō. E na le le bēlō kudu.
Mo moteng a yona ke marōfa,
le mosela o motēlele, tse ding-
wē dina le mesala ya dikatare,
to tōna re fermana seema re
seeng, Mpya ya mosela a kxare ta
e sepele le mpya ya motso. Ke tore
motso a sepele le motso wa seke bēkwa
le eena e taba seke bēkwa. Mpya
mosomo wa yona ke + o soma le to-
leka ba mankōbo le ditlhipa. Ka e rate
xore mosadi e dypa etie ka lehō,
ka bana latore e kare mo etakina
phōōfōlō ya titya phōō: (xore anelathe
ekō.) Ka e le byale a swanetie to ya ngake-
ng, xore efekolle, patela ke tore + e ka
bolaya phōōfōlō o iōē ngakenng xore awa
wa lafile. Mpya ya + utswa sehare
sa yona ke + o bolawa, + a tōta mosela
+ a lahla. Mpya e hlatoa bana baba

629

K34/82

31

ntsi, e na le matwélé a róbato menwa-
 na e medi. Ke tšona ditlale makšwa
 le bathōka. E mongwē e e mongwē ya
 vatato mpya nyana ota le kxoxo a fiwa
 yōna. Dimpyanar dihlutšeletšwa ka di-
 pēba le boušwa, (botobé), mo onyaka
 tore e lomē o fakēla seša ka bošweny
 bya yōna ya ja le matala le le bāaka,
 motšo a ka setsēné ka sepero, e setore
 a bolélé a satla kxole, bošero ya
 tlengwa, mo setare e bokwa ka diatla
 Mašemo dileta di thšwene le di thšwe-
 nyana le di kolobe tša nata. Ka mpya ya
 kxóthó e na le swēle ba e fatola, ba nya-
 kēla le bekelo ba hlabeletša motōlo ka lōna
 e mongwē a tšwara ka di rope, e mong-
 wē a fatola, ba e fatola ka ntle ta kxóro
 tore e thšabélé ka tae, ba e fé botobé,
 ke moka swēle e fedile e tla kwa
 sewe mong wa yōna a sebolélang.
Dikxoxo. ke dinonyana, dina le mafōfa
 le di thšela, ya ma mokókōnōpe e na le di-
 thšela tše ditšélélé le le kēke. Maoto a
 a mabedi le mafafēlō a mabedi.

629

K34/82

32

Éna lehlalotamō ya mabaka, tša ka + araro
 e le bošeto, basadi batšoma + otšota ba se
 tša tša toja, wa okwa diphētēlla + olla bōsele,
 mahube a banna a hubette, wa kwa + olla le
 mekokonyana byale ke mahube a basadi.
 Matšatšing a bole hōna makxowa badivile letša
 tši la kanapa ba tšere bohale bya dirxoto, ta
 re/sakhētša mellele ya tšona re lebeletša le
 tšatši la makxowa (ōrolōse). Matha ya sahxōlwe
 ng a re bošeto a hlokōmēle + adilla a le bēlle
 ōrolōse e le bošeto + are (12 Oct.). Manaba
 a be a ekwa ka tšona tore mola + gna le motse
 ba fumana motse opatela + abotse ke kotse.
 [Ke nomyana e thōšato kudu, ke morōtō, wa
 baene, oklave + e o nyakela qudi ya ba ba
 šeba ka tšona. Éna le nama ya bore,
 nama engwē e okaveng + e dle yōna monq wa
 kxoxo a ka fakang molato wa ba wa nthā
 ya +olebaleba, ke sekhwekwe kona le
 sekhwele, sekhwele ye re xotōpa dikhōvō
 tša dula motšona, byale dire + ofeta mowe
 tša ya +a sekhwekwe ke yōna/nama ya monq
 wa kxoxo, +e difeta mowe diya maleng.
 Moto ke serōwa sa monna + oba moša

629

K34/82

33

di +oba bašemaana le bane yana. Xe ba/boalaile
 ba/bolela yo le gēna a e + e a/boalaile a
 ba/bolela. Xe diphepa ma nakōhōnape, o swanetše
 to a dima, +e o/dikopile tša bēla tša ba tšaphapha
 sa, xe (bana) ditameiana diphepa, mamekōkōlōpua
 na e leka, o swanetše + o/boetša + omanqwa
 ōna ka sethole sa kxoto ke yōna gatēla. Dit
 zweiana +a diphele lethubang le le botse +amato
 le dipelō tša bammatšona, ka/ka la serodi
 le bošmanthōbo, ke ōna manaba a tšōna/le
 bolwetšhi bya sebete, +a fhuile o fumana
 sebete sa yōna e le sepelelo, le nama ya yōna
 +a e/boše, sehla e sato a lafa xa
 se/šona.

Dikama: Ke semina sešanyana,
 empa se se/na le motomō, o tšhōang
 batho kudu, motho o/mongwē wa batho ka
 e/boaya dipēba (matšō) dinōta, dinō
 nyana. E dibolela +oja. Tšatši le kōngw
 ē, ya boaya nōta e tōtēla ka ntlo, byale
 motho wa mathōmō o/latšōaba e ve joo
 nōta a +e banna katšwa ba kitima ba
 e fumane motho o/laaba a e bētha
 ka molamo, byale ba bōna e sa tšhōabe

629

K34/82

34

Ke tōna ba le motatō tōve e hweile, hlo-
 ōtō ya yōna ta etōna, bathō^m a to ma
 kala, motho a re mmelo! ta sebaloi
 e bolatile ke katse, ka ile ka bōna mahloš
 mongwē ka bōna e/ptēla nōta ka ntlo
 ng. Ka e kxalema ya e/lesa, ta ke bata
 mela kxaupsi ka fumana^e seha hlošō
Dikolobe, ke diruwa tle dihwato xae, dija
 morōke le Melatja. Dihwa di ēpa malapa
 ka melamo ya tšona, xe batha re ba e ya
 mašemo ba seke bathwalla dipēro, e
 nyaka tohtapa kudu, ta metse a le krole
 e leka ka matla xae e fumane motōna
 to le borapa ya patlama tōna
 ke samina se sehlatile le batho
 ka maha, seha le matwêlê a 12,
 maoto a mane, mosela o mosese,
 e na le meêthe mo molaleing wa yōna,
 xae le e krole kudu mênō a yōna a
 mabedi a maleba a tšwêla ka kxakala
 a dija matōro. Ta motho a na le ya
 ke khsadi e seha pōš o e kxopêlla
 pōš, patêla ke tōve ta e/hlatšitšê wa
 tšê ya (ngwana) kolobjana wa patêla

629

K34/82

35*

mang wa pōō, e hlatša dikolobyanana tše dintši.
 Xe ba e bolaiile bare, mam motšwane xa oha
 -senobéla, ta e seto apeya hloōtō Kxōōng
 baja yōna, nama e ya ka lapeng
 labo yōna. Ba seta makhura abela
 tšele nama ya ba tšele, makhura
 ala ba tadika, xe batadika totšwa
 makhura dihana tše dišetseng ka hōwa
 (poko) dipitše ke dikxadike, makhura
 a thšélwa didibelong, basadi batšōla
 ka ōna, le te nama ya phōōfōlō e ngw-
 ē e otile batadika ka ōna.

 629.